

Žalioji infrastruktūra

LT

GAMTA

- Europos kraštovaizdį labiau nei bet kurį kitą paveikė buveinių nykimas ir fragmentacija. Ši problema ypač svarbi biologinei įvairovei.
- Nors pagrindiniai natūralios gamtos plotai dabar iš esmės yra apsaugoti juos įtraukus į „Natura 2000“ tinklą, rūšys vis dėlto turi turėti galimybę judėti iš vieno tokio ploto į kitą, kad galėtų išlikti ilgą laiką.
- Žalioji infrastruktūra padės vėl sujungti esamus natūralios gamtos plotus ir apskritai pagerins ekologinę kaimo vietovių kokybę.
- Be to, žalioji infrastruktūra padės išsaugoti sveikas ekosistemas, kad jos galėtų ir toliau teikti tokias vertingas paslaugas visuomenei kaip švarus oras ir gėlas vanduo.
- Investavimas į žaliąją infrastruktūrą tikslingas ekonominiu atžvilgiu: išsaugoti natūralius gamtos gebėjimus, pavyzdžiui, gebėjimą mažinti neigiamą klimato kaitos poveikį, ekonominiu atžvilgiu yra daug naudingiau nei vėliau šias prarastas funkcijas keisti daug brangesniais žmogaus sukurtais technologiniais sprendimais.
- Žaliąją infrastruktūrą geriausia įgyvendinti taikant integruotą žemėtvarkos ir kruopštaus strateginio teritorijų planavimo metodą.
- Žaliosios infrastruktūros vystymo procese nuo pat jo pradžios turėtų dalyvauti visi žemės naudotojai ir politikos sektoriai, kuriems visiems turėtų būti paskirstyta jo įgyvendinimo atsakomybė.
- Europos Komisija rengia ES masto žaliosios infrastruktūros strategiją, kuri yra jos biologinės įvairovės politikos po 2010 m. dalis.

© iStockphoto

Upės yra svarbus žaliosios infrastruktūros elementas

gamta

EUROPOS
KOMISIJA

aplinka

1 faktas. Europos kraštovaizdis tampa vis labiau suskaidytas

Palyginti su kitais pasaulio regionais, Europos Sąjunga yra tankiai apgyvendintas žemynas, ir didelė jos žemių dalis aktyviai naudojama. Todėl daugelis išlikusių natūralių plotų patiria didelę apkrovą ir jiems gresia fragmentacijos pavojus. Tai daro poveikį ekosistemų funkcionavimui, nes ekosistemoms reikia erdvės, kad jos galėtų tarpti ir atlikti savo funkcijas.

Sveikos ekosistemos yra mūsų gyvybės palaikymo sistema, o ekosistemų sveikumo ir stabilumo pagrindas yra biologinė įvairovė. Žalos ar nuostolių atveju tvirtos veikiau išliks tos ekosistemos, kurias sudaro daug įvairių rūšių, nei ekosistemos, kurios atlieka mažiau funkcijų.

Buveinių fragmentaciją lemia daugybė įvairių veiksnių, susijusių su žemės paskirties keitimu, įskaitant miestų plėtrą, transporto infrastruktūras ir intensyvėjantį ūkininkavimą arba miškų ūkio veiklą.

Naujausi Europos aplinkos agentūros statistiniai duomenys rodo, kokios svarbios šios tendencijos. Paskutiniajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje buvo išbetonuota maždaug 8000 km²; tai reiškia, kad tik per dešimt metų nenatūralių plotų padaugėjo 5 proc. Be to, ES 1990–2003 m. buvo nutiesta 15 000 km naujų greitkelių.

2 faktas. Laukinė gyvūnija ir augmenija turi turėti galimybę gyvuoti ne saugomose teritorijose

Pagrindiniai plotai, svarbūs dėl retų rūšių ir buveinių tipų, kuriems kilo grėsmė, dabar iš esmės yra apsaugoti juos įtraukus į „Natura 2000“ tinklą, kurį sudaro 26 000 vietovių ir kuris užima 18 proc. ES teritorijos.

Tačiau, norėdami sustabdyti biologinės įvairovės nykimą Europoje, turime imtis veiksmų ir likusioje teritorijoje, sudarančioje 82 proc., nes laukiniai augalai ir gyvūnai turi judėti, migruoti, plisti, saugomų teritorijų populiacijos turi tarpusavyje susimaišyti, kad ilgai išliktų.

Miestų plėtra, intensyvi žemės ir miškų ūkio veikla, transporto keliai – visa tai yra rimtos, o kartais ir neįveikiamos rūšių judėjimo kliūtys.

Dėl jų ir visa aplinka tampa priešiška bei neprieinama laukinei gyvūnijai bei augalijai.

Sukūrus žaliąją infrastruktūrą, bus vėl sujungti esami natūralios gamtos plotai, pavyzdžiui, sukuriant koridorius arba jungtis ir ekologinius tiltus; be to, pagerės bendra ekologinė visos aplinkos kokybė, aplinka taps palankesnė ir pralaidesnė laukinei gyvūnijai bei augalijai.

3 faktas. Žalioji infrastruktūra padeda išsaugoti vertingas ekosistemų funkcijas

Nykstant natūralios gamtos plotams, nyksta ne tik retos rūšys. Ekosistemos, kurių varomoji jėga yra įvairios jose gyvenančios gyvybės formos, aprūpina visuomenę vertingomis, ekonominiu atžvilgiu svarbiomis prekėmis ir paslaugomis, atlikdamos, pavyzdžiui, vandens valymo, dirvos tręšimo, anglies kaupimo ir kt. ekosistemų funkcijas.

Be to, jos atlieka svarbiausią vaidmenį kovojant su klimato kaita – saugo mus nuo potvynių ir kitų neigiamų besikeičiančių orų padarinių. Pavyzdžiui, nepalietos salpos labai padeda sumažinti potvynius, sukaupdamos vandenį ir vėl jį lėtai grąžindamos į upelius bei upes. Miškai sugeria anglies dioksidą ir stabdo dirvos eroziją. Pelkės sugeria teršalus ir pagerina mūsų gėlojo vandens atsargų kokybę.

Dėl to investuoti į žaliąją infrastruktūrą taip pat ekonomiškai naudinga. Funkcijas, kurias gamta atlieka veltui, pakeisti žmogaus sukurtais sprendimais yra ne tik sunkus techninis uždavinys, bet ir labai brangu.

Todėl bendrieji Europos žaliosios infrastruktūros tikslai yra šie:

- išsaugoti Europos biologinę įvairovę, pavyzdžiui, užtikrinant ekologinę „Natura 2000“ tinklo darną ir jungtis (pg. Buveinių direktyvos 10 straipsnį) bei
- apsaugoti ir atkurti vertingas natūralias viso kraštovaizdžio ekosistemas, kad jos galėtų ir toliau teikti žmonijai savo vertingas paslaugas.

Erdvės suteikimas gamtai, siekiant užtikrinti vertingas ekosistemų funkcijas

Priemiesčių teritorijų gamta yra svarbi kuriant kraštovaizdžio jungtis

4 faktas. Erdvės suteikimas gamtai labiau integruotai naudojant žemę

Europos žalioji infrastruktūra gali būti vystoma įvairiais būdais, pavyzdžiui:

- **jungčių** tarp esamų natūralių gamtos plotų gerinimas, siekiant, kad nebūtų jų fragmentacijos ir padidėtų jų ekologinė darna, pvz., išsaugoti gyvatvores, laukiniams gyvūnams skirtus takelius palei laukų ribas, mažus upelius;
- didinti **kraštovaizdžio pralaidumą**, kuris padėtų rūšims pasklisti, migruoti ir judėti, pvz., diegiant gyvūnams palankius žemės naudojimo būdus arba agrarinės ir miškų aplinkosaugos programas, kurios skatina ekstensyvų ūkininkavimą;
- nustatyti **daugiafunkces zonas**. Tokiose zonose pirmenybė teikiama suderinamoms žemės naudojimo paskirtims, palaikančioms sveikas biologinės įvairovės ekosistemas, o ne jas niokojančiai veiklai. Tokiose zonose vienu metu gali būti ūkininkaujama, vystoma miškininkystė, organizuojamas poilsis ir saugomos ekosistemos. Tokie abipusiai naudingi arba su nedideliais nuostoliais teikiantys didelės naudos metodai gali būti visokeriopai naudingi ne tik tiems, kurie naudojami žeme (ūkininkai, miškininkai, turizmo paslaugų teikėjai ir t. t.), bet ir visai visuomenei, nes ji gali naudotis vertingomis ekosistemų funkcijomis, pavyzdžiui, vandens valymas ar dirvos gerinimas, ir žmonėms sukuriamos patrauklios atokvėpio sąlygos.

5 faktas. Teritorijų planavimas padeda kurti žaliają infrastruktūrą

Praktiškai vienas veiksmingiausių žaliosios infrastruktūros kūrimo būdų yra labiau integruota žemėtvarka, kurią geriausia pasiekti taikant strateginį teritorijų planavimą, t. y. ištiriant įvairios paskirties žemės erdvines sąveikas didelėje geografinėje teritorijoje (pvz., regione arba savivaldybėje). Be to, strateginis planavimas priverčia bendradarbiauti įvairius sektorius ir kartu skaidriai bei kompleksiskai spręsti prioritetinio žemės panaudojimo klausimus lygiu.

Taikant teritorijų (erdvinių) planavimą infrastruktūra gali būti nukreipiama nuo jautrių vietovių, taip sumažinant tolesnės buveinių fragmentacijos pavojų. Be to, gali būti nustatyti būdai, kaip erdviškai vėl sujungti likusius natūralius gamtos plotus, pavyzdžiui, remiant buveinių atkūrimo projektus strategiškai svarbiose vietose arba integruojant ekologinių jungčių elementus (pvz., ekologinius kanalus arba natūralias jungtis) į naujas plėtros sistemas.

Galimos žaliosios infrastruktūros sudedamosios dalys:

- saugomos teritorijos, pavyzdžiui, „Natura 2000“ vietovės;
- sveikos ekosistemos ir didelės gamtinės vertės plotai, pavyzdžiui, salpos, šlapžemės, pakrantės, natūralūs miškai ir t. t.;
- natūralaus kraštovaizdžio elementai, pavyzdžiui, nedideli vandentakiai, miškų lopinėliai, gyvatvorės, kurios gali būti ekologiniai koridoriai arba jungtys laukiniams gyvūnams;
- atkurti buveinių lopinėliai, skirti konkrečioms rūšims, pvz., siekiant padidinti saugomą teritoriją, maitinimosi zonas, šių rūšių veisimąsi ar poilsį ir padėti joms migruoti ir (arba) plisti;
- dirbtiniai elementai, pavyzdžiui, ekologiniai kanalai ar ekologiniai tiltai, skirti padėti rūšims įveikti neįveikiamas kraštovaizdžio kliūtis;
- daugiafunkcės zonos, kuriose pirmenybė teikiama tokiai žemės paskirčiai, kuri padeda išsaugoti arba atkurti sveikas biologinės įvairovės ekosistemas, o ne tai, kurioje vykdoma su minėtais tikslais nesuderinama veikla;
- teritorijos, kuriose įgyvendinamos bendros ekologinės kokybės ir kraštovaizdžio pralaidumo gerinimo priemonės;
- miesto vietovėms būdingi elementai, pavyzdžiui, parkai, apželdintos sienos, apželdinti stogai (pavėsinės), kuriuose gali gyventi įvairios rūšys ir kurie sudaro sąlygas ekosistemoms veikti bei atlikti savo funkcijas, sujungiant miesto, priemiesčio ir kaimo vietoves;
- elementai, padedantys prisitaikyti prie klimato kaitos ir sumažinti jos poveikį, pavyzdžiui, pelkės, miškai salpose ir balos, sulaikantys potvynius, kaupiantys vandenį ir sugeriantys CO₂ bei suteikiantys rūšims erdvės, reikalingos reaguoti į besikeičiančias klimato sąlygas.

Ekologinio tilto statyba virš greitkelio

Daugiau informacijos:

ES interneto svetainė:

http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm

„Natura 2000“ biuletenis:

27 laida, 2009 m. gruodžio mėn.

http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/natura2000nl_en.htm

Seminarų protokolai:

„EB seminaras: kurkime Europoje žaliąją infrastruktūrą“, 2009 m. kovo mėn.

<http://www.green-infrastructure-europe.org/> ir

http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/index_en.htm

EB gairės

2007 m. rugpjūčio mėn. gairės dėl laukinei augmenijai ir gyvūnijai labai svarbių kraštovaizdžio jungčių išsaugojimo (žr. Paukščių direktyvos (79/409/EEB) 3 straipsnį ir Buveinių direktyvos (92/43/EEB) 10 straipsnį http://ec.europa.eu/environment/nature/ecosystems/docs/adaptation_fragmentation_guidelines.pdf

„LIFE“ finansuojami projektai

Žaliąją infrastruktūrą remiančio „LIFE“ projekto paskelbimas pagrindinių temų skyriuje.

<http://ec.europa.eu/environment/life>

ES mokslinių tyrimų projektai

ES COST projektas Nr. 341: Buveinių fragmentacija dėl transporto infrastruktūros <http://cordis.europa.eu/cost-transport/src/cost-341.htm>

© Europos Sąjunga, 2010

Atgaminti leidžiama, jei nurodomas šaltinis.

6 faktas. ES finansinės priemonės gali būti naudojamos žaliosios infrastruktūros vystymui remti

Žaliajai infrastruktūrai kurti gali būti naudojamos įvairios ES finansinės priemonės. Pavyzdžiui, Regioninės plėtros fondas ir Kaimo plėtros fondas teikia daugybę galimybių, kurios gali būti naudojamos teritorijų jungtims pagerinti ir natūralioms ekosistemoms visose kaimo vietovėse atkurti. Be to, jos gali būti panaudojamos ekonominei žemės naudojimo paskirties įvairovei remti ir daugiavercės žemės paskirties plotams kurti, labiausiai siekiant išsaugoti natūralias ekosistemas.

Taikant agrarinės ir miškų aplinkosaugos sistemas visų pirma gali būti remiamos gamybos ekstensyvinimo, pesticidų ar trąšų naudojimo mažinimo ir laukiniams gyvūnams bei augalams palankių veiklos būdų, kuriais siekiama atkurti biologinę įvairovę ir ekosistemų veiklą, skatinimo priemonės. Jos taip pat gali būti taikomos kraštovaizdžio elementų, svarbių kuriant jungtis, pavyzdžiui, gyvatvorių, nedirbamų laukų ribų, miško lopinėlių ir upelių, priežiūrai.

Iš ES „LIFE-Biologinė įvairovė“ fondo lėšų gali būti bendrai finansuojami projektai, kuriais gerinamos funkcinės laukinių buveinių jungtys ir rūšių judėjimas iš vienu saugomų teritorijų į kitas, pavyzdžiui, įtrauktas į „Natura 2000“ tinklą. „LIFE-Aplinka“ taip pat suteikia galimybę finansuoti žaliosios infrastruktūros elementus miestuose ir priemiesčiuose bei remia projektus, kurie padeda sujungti miškų plotus. Be to, šis fondas gali bendrai finansuoti projektus, skatinančius integruoto planavimo iniciatyvas, kurios remia ekosistemomis grindžiamus kovos su fragmentacija metodus ir palaikančias daugerioją žemės paskirtį.

Privatusis sektorius dabar taip pat, vykdydamas plėtros projektus, taiko biologinės įvairovės kompensavimo priemones. Tai įmonių socialinė atsakomybės programų dalis. Jei šios priemonės sukurtos atsižvelgiant į ekologiją, jos gali nemažai padidinti plotų, kuriuose natūrali gamta labai nuskurdinta, biologinę įvairovę.

7 faktas. ES žaliosios infrastruktūros strategijos vystymas visoje Europoje.

ES žaliosios infrastruktūros strategijos vystymas pirmiausia įtrauktas į naująją ES biologinės įvairovės politiką, skirtą laikotarpiui po 2010 m. Taip yra dėl to, kad žaliąją infrastruktūrą laikoma viena pagrindinių priemonių kovojant su grėsme biologinei įvairovei dėl buveinių fragmentacijos, žemės paskirties keitimo ir buveinių nykimo.

Žaliąją infrastruktūrą atliks lemiamą vaidmenį įtraukiant biologinę įvairovę į kitų sričių politiką, pavyzdžiui, žemės ūkio, miškininkystės, vandens, jūrų ir žvejybos, regionų ir sanglaudos, klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos, transporto, energetikos ir žemės panaudojimo. Be to, tai svarbi esamų priemonė, taikytina pagal galiojančias direktyvas, pavyzdžiui, Vandens pagrindų direktyvą, Jūrų pagrindų direktyvą, Poveikio aplinkai vertinimo ir Strateginio aplinkos vertinimo direktyvą.

Be to, ypač daug dėmesio bus skiriama didesniam žaliosios infrastruktūros aspektų įtraukimui į įvairias ES finansavimo programas (pvz., struktūrinių ir sanglaudos fondų, BŽŪP, „LIFE“) šiuo ir būsimu finansinio planavimo laikotarpiu, kuris prasideda 2013 m., ir „Natura 2000“ tinklo ekologinės darnos didinimui.

2010 m. kovo mėn. Europos Sąjungos Taryba (Ministrų Taryba) nustatė naują **ES tikslą, susijusį su biologinės įvairovės apsauga iki 2020 m.:** „ES ketina iki 2020 m. sustabdyti biologinės įvairovės mažėjimą ir ekosistemų funkcijų nykimą, kiek galima jas atkurti ir padidinti ES pastangas siekiant užkirsti kelią pasauliniam biologinės įvairovės mažėjimui“.

Leidinių biuras

ISBN 978-92-79-16123-0

9 789279 161230

